

قاعده استاپل در قراردادهای بیمه صنعت هوانوردی

سیده نساء واحدی مقدم (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

nesa.vahedi@yahoo.com

سید الهام‌الدین شریفی

استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

dr.sharifi.se@gmail.com

سید امیرحسام موسوی

استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

a.mousavi@soc.ikiu.ac.ir

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل و بررسی کاربرد، اهمیت و آثار قاعده استاپل به عنوان یک دکترین حقوقی انصافی، در چارچوب پیچیده و پرمخاطره‌ی قراردادهای بیمه در صنعت هوانوردی است. این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استناد به منابع حقوقی و رویه‌های قضایی (به ویژه در حوزه هوانوردی)، به تبیین مفاهیم، ارکان تحقق و دامنه‌ی شمول استاپل در روابط میان بیمه‌گر و بیمه‌گذار می‌پردازد. قراردادهای بیمه هوانوردی به دلیل ماهیت الحاقی و عدم توازن قدرت چانه‌زنی، نیازمند ابزاری حمایتی برای بیمه‌گذار هستند. یافته‌ها نشان می‌دهد که قاعده استاپل به عنوان یک جایگزین انصافی برای مقابله با سوءاستفاده‌های فنی بیمه‌گر عمل می‌کند. این اصل با منع بیمه‌گر از انکار تعهدات یا مواضع قبلی خود (اظهارات یا وعده‌ها)، به ویژه پس از اتکای معقول و زیان‌بار بیمه‌گذار، موجب تضمین ثبات قراردادی و قطعیت در بازار بیمه می‌گردد. رویه‌های قضایی بر لزوم احراز ارکانی چون اظهار صریح یا ضمنی، اتکاء، و ورود زیان ناشی از تناقض رفتاری تأکید دارند. قاعده استاپل در صنعت هوانوردی صرفاً یک قاعده حقوقی نیست، بلکه یک سنگ بنای عدالت و اعمال‌کننده انصاف است که از حقوق طرف ضعیف‌تر (بیمه‌گذار) دفاع کرده و بیمه‌گران را ملزم به رعایت حسن نیت کامل و شفافیت در تمام مراحل انعقاد قرارداد می‌کند. اعمال موفقیت‌آمیز استاپل، موجب تسهیل حل و فصل اختلافات، افزایش اعتماد در بازار و حفظ امنیت مالی در عملیات هوانوردی می‌شود. کلمات کلیدی: استاپل، بیمه هوانوردی، قراردادهای الحاقی، اتکای زیانبار، انصاف.

The Doctrine of Estoppel in Aviation Insurance Contracts

Abstract

The primary objective of this research is to analyze and evaluate the application, significance, and implications of the doctrine of estoppel as an equitable legal principle within the complex and high-stakes framework of aviation insurance contracts. Employing a descriptive-analytical approach, this article draws upon legal sources and judicial precedents, particularly within the aviation sector, to elucidate the concepts, constituent elements, and scope of estoppel in the relationship between insurers and insured parties. Aviation insurance contracts, characterized by their adhesive nature and inherent imbalance in bargaining power, necessitate protective mechanisms for the insured. The findings demonstrate that the doctrine of estoppel serves as an equitable remedy to counter technical abuses by insurers. By precluding insurers from denying prior commitments or representations—particularly following reasonable and detrimental reliance by the insured—estoppel ensures contractual stability and certainty in the insurance market. Judicial precedents underscore the necessity of establishing elements such as express or implied representations, reliance, and detriment resulting from inconsistent conduct. In the aviation industry, estoppel transcends its role as a mere legal rule, emerging as a cornerstone of justice and a mechanism for enforcing fairness. It safeguards the rights of the weaker party (the insured) while obligating insurers to uphold utmost good faith and transparency throughout the contracting process. The successful application of estoppel facilitates dispute resolution, enhances trust in the market, and preserves financial security in aviation operations.

Keywords: Estoppel, aviation insurance, adhesive contracts, detrimental reliance, equity

مقدمه

صنعت هوانوردی به دلیل پیچیدگی‌های فنی، ارزش بالای دارایی‌ها و ریسک‌های عملیاتی بی‌سابقه، چارچوب حقوقی ویژه‌ای را در حوزه بیمه می‌طلبد. قراردادهای بیمه اهمیت بسیار بالایی در صنعت هوانوردی دارند، زیرا این صنعت با مخاطرات و ریسک‌های فراوانی مواجه است که می‌تواند خسارات مالی و جانی قابل توجهی به همراه داشته باشد. قراردادهای بیمه در صنعت هوانوردی نقش کلیدی در کاهش این ریسک‌ها و حفاظت مالی در این صنعت دارند. حال در کنار اهمیت ویژه قراردادهای بیمه در صنعت هوانوردی، قراردادهای بیمه هوانوردی اغلب الحاقی بوده و به دلیل عدم توازن قدرت چانه‌زنی بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر، ممکن است به نتایج ناعادلانه‌ای منجر شوند. در این موارد استاپل که قاعده استاپل در بیمه هوانوردی اهمیت ویژه‌ای پیدا میکند. زیرا با توجه به پیچیدگی‌های قراردادهای بیمه هوایی، این قاعده به‌عنوان یکی از ابزارهای حقوقی برای حمایت از بیمه‌گذار و تضمین انصاف در اجرای قراردادها عمل می‌کند.

قاعده استاپل اجازه نمی‌دهد بیمه‌گر بعداً به بهانه نداشتن امضای خاص یا وجود شروط پنهان، تعهد خود را انکار کند و بدین طریق حقوق بیمه‌گذار حفظ می‌شود. استاپل به بیمه‌گذار اطمینان می‌دهد که بیمه‌گر نمی‌تواند برخلاف وعده‌ها یا رفتار قبلی خود به انکار تعهد بپردازد. این قاعده تضمین‌کننده احترام به انتظار معقول بیمه‌گذار در روابط بیمه‌ای بوده و آثار این قاعده شامل جلوگیری از سوء استفاده بیمه‌گر، تسهیل دادرسی، و تضمین حمایت حقوقی از بیمه‌گذاران است.

این پژوهش با هدف تحلیل و بررسی قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی، به دنبال پاسخگویی به این پرسش‌ها است که؛ برای اعمال قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی چه عناصری ضرورت دارد؟ کاربرد و اهمیت قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی چیست؟ کاربرد قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی چه آثار و مزایا و چالش‌هایی را به دنبال خواهد داشت؟ و در نهایت اینکه نحوه اعمال این قاعده به صورت عملی در پرونده‌های بیمه هوانوردی در دادگاه‌ها و رویه قضایی به چه صورت می‌باشد؟

۱- مفهوم قاعده استاپل

قاعده استاپل یک قاعده در نظام حقوقی کامن‌لا است که به صورت صریح و مستقیم در نظام‌های حقوقی رومی-ژرمن وجود ندارد، بلکه قواعد دیگری ذیل این قاعده بررسی می‌شوند، که تا حدودی شبیه به این قاعده هستند. واژه استاپل از نظر لغوی به معنای مانع است و ریشه در زبان فرانسه دارد.^۱ منظور از قاعده استاپل، ممنوعیت استناد، اعمال یا ادعای حق، تکلیف یا هر موضوع حقوقی است که شخص مدعی، سابقاً، اظهار یا بیانی مغایر با آن داشته یا ارائه نموده است. برای مثال بعد از انعقاد قرارداد، یکی از طرفین نمی‌تواند ادعای غیر قانونی بودن آن را مطرح نماید.^۲

در کتب و مقالات حقوقی دو تعریف موسع و مضیق برای تشریح قاعده استاپل بکار برده شده است. مفهوم مضیق آن دربرگیرنده اصل عدم تناقض کرداری یا گفتاری مانند (منع تناقضگویی به زبان دیگری و یا منع انکار بعد از اقرار و ...) در مراجع قضایی است. در حالیکه مفهوم موسع آن با داشتن قلمرو وسیع، مفاهیم دیگری چون (رضایت، سقوط حق، ترک حق، اهمال در مطالبه حق) را نیز در بر می‌گیرد.^۳

^۱ مشایخی، ستار و آدابی، حمیدرضا؛ «گستره و ویژگی‌های قاعده استاپل در حقوق عمومی داخلی»، مجله بین‌المللی پژوهش ملل، شماره ۴۰، ۴ (۱۳۹۸)، ص ۳.

^۲ عبدالله خدابخشی؛ پیوند فقه و حقوق و انعکاس آن در آرای قضایی با تأکید بر قاعده «استاپل»، (ضمیمه اول کتاب حقوق دوری و دعاوی مربوط به آن در رویه

قضایی، تهران: سهامی انتشار، چاپ نهم، ۱۴۰۰)، ص ۶۶۵.

^۳ مشایخی، ستار و حمیدرضا آدابی، پیشین، ص ۳.

فرهنگ حقوقی بلک، استاپل را چنین تعریف میکند: «استاپل عبارت است از اینکه یک طرف دعوی از مطالبه حقی به ضرر دیگری، که به اعمال و رفتار آن اعتماد و مطابق آن عمل کرده است، ممنوع می‌شود. استاپل هنگامی مطرح میشود که شخص به موجب قانون از سخن گفتن برخلاف سند یا فعل خودش ممنوع می‌شود. زیرا وضعیت یا رفتار متناقضی را که موجب زیان دیگری شود، نمی‌توان پذیرفت. استاپل مانعی است که انکار حقایق یا وضعیت‌هایی را که در نتیجه ادعا، عمل و یا قضاوت‌های قبلی و نهایی موضوع در دادگاه ایجاد شده، ممنوع می‌سازد»^۱.

در حقوق انگلیس استاپل یک قاعده مطلق حقوق ادله است که برحسب نوع آن گاهی آثاری مشابه قواعد حقوق ماهوی دارد. در هر صورت اصل حاکم، یک اصل مربوط به نظم عمومی است.^۲

ضرورت اصلی مبنای دکترین استاپل، لزوم ثبات در الگوی رفتار و جلوگیری از تناقض در آن در راستای اعمال عدالت و انصاف و حسن نیت می‌باشد. استاپل مانع از انتفاع غیرعادلانه یک طرف به زیان دیگری می‌گردد.^۳

استاپل اغلب برای امور موضوعی^۴ به کار برده می‌شود؛ اما موارد استعمال آن در خصوص امور حکمی^۵ نیز کم نیست، مانند موردی که شخص از اتخاذ مواضع قضایی متعارض یا از ادعای حقی به موجب قانون اساسی ممنوع می‌شود.^۶

استاپل یک قاعده حقوقی است که بر اساس انصاف و عدالت بنا شده و مانع از آن می‌شود که یک طرف در یک دعوای حقوقی، ادعایی را مطرح کند یا حقی را اعمال نماید که با اظهارات یا نمایندگی‌های قبلی او در تضاد باشد.

هدف اصلی این اصل، جلوگیری از بی‌عدالتی و فریبکاری است. این قاعده اجازه نمی‌دهد که یک شخص با تغییر موضع خود، به ضرر کسی که بر اساس رفتار قبلی او عمل کرده است، تمام شود. استاپل به دنبال ایجاد ثبات و قابلیت پیش‌بینی در روابط حقوقی است و از سوء استفاده از تناقضات رفتاری جلوگیری می‌کند.

۲- قراردادهای بیمه هوانوردی و ویژگی‌های آن

برای تبیین قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی، پس از شناخت ماهیت قاعده استاپل باید بدانیم که قراردادهای بیمه هوانوردی چه ویژگی‌هایی دارد و شامل چه بخش‌هایی است.

طبق قانون مدنی ایران، «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد». طبق ماده ۱ قانون بیمه مصوب ۷ اردیبهشت سال ۱۳۱۶ نیز، «بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازاء پرداخت وجه یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد». قانون بیمه ایران، همانند سایر قانون‌های متداول در جهان، بیمه را گونه‌ای عقد می‌داند که با واژه قرارداد و بیمان هم‌ردیف و هم‌وزن است.^۷ در عمل و عرف جاری میان مردم بیشتر از قرارداد بیمه یا بیمه‌نامه صحبت می‌شود. بیمه هوایمایی^۸ (هوانوردی -

^۱ Hisher Black, Black Law Dictionary, (West Group,2009), p 285-286.

^۲ فیض، محمد و سید پدram خندانی، «ماهیت قاعده استاپل و کارکرد آن در حقوق ایران و انگلستان»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۴۰، ۱۳۹۸، ص ۲۶۵.

^۳ همان، ص ۲۶۹.

^۴ matter of fact

^۵ matter of law

^۶ افنخار جهرمی، گودرز و مرتضی شهبازی‌نیا، «بررسی قاعده استاپل در حقوق انگلیس و آمریکا»، مجله حقوقی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۳۰، (۱۳۸۳)، ص ۱۳.

^۷ جان‌علی محمود صالحی، حقوق بیمه، (تهران: پژوهشکده بیمه، چاپ هفتم، ۱۴۰۰)، ص ۱۵۸.

^۸ Aviation Insurance.

هوایی)، یکی از حوزه‌های تخصصی بیمه و دارای شاخه‌های متعددی است. به طور کلی در این نوع بیمه‌نامه‌ها، اصول کلی قوانین بیمه قابل اعمال هستند. وجود این نوع بیمه‌ها همواره به عنوان پشتیبانی مناسب برای شرکت‌های هواییمایی شناخته شده است.^۱ بیمه هواییمایی، پوشش‌های مورد نیاز بیمه‌گذاران را در قبال خطرات مربوط به هواییمایی مانند مالکیت، اداره، تعمیر و نگهداری و یا فروش ارائه می‌دهد. بازار بیمه هواییمایی دائماً دستخوش تحولات بنیادی با توجه به تکنولوژی جدید و پیچیده هواییمایی و انواع جدید آن‌ها که در عرصه حمل‌ونقل هوایی به فعالیت می‌پردازند، می‌باشد. علاوه بر آن، مسائل اقتصادی و سیاسی هم تأثیر بسیار فراوان بر عملیات بیمه‌گری در بازار بیمه هواییمایی دارد. همچنین توسعه و گسترش بازارهای محلی، تفسیر و تحول در قوانین کشورها هم اثر فراوان بر بازار بیمه هواییمایی دارد.^۲

واقعیت غیرقابل انکار این است که در صنعت هوانوردی مسئولیت‌های گسترده شرکت‌های ارائه‌کننده خدمات در مقابل مشتریان و ارزش‌داری‌ها و ناوگانی که در معرض ریسک قرار دارند، نیازمند تعهدات بیمه‌ای قدتمندی می‌باشند. وجود تنوع وسایل پروازی از هواییمایی کوچک آموزشی و تفریحی تا هواییمایی میان‌برد، دوربرد و پهن‌پیکر ترابری و همچنین پهبادها که اکنون در کلیه عرصه‌های نظامی و شخصی خدمات ارزنده‌ای را انجام می‌دهند، نیاز شدید به ایمنی و رفع ضرر و زیان در هنگام شرایط اضطراری و سانحه را مطرح می‌نماید. باید در نظر داشت که بیمه در صنعت هواییمایی همانند وسایل نقلیه زمینی از قبیل ماشین و موتور نیست، در وسایل نقلیه زمینی تنها دو نوع بیمه اصلی مطرح می‌باشد؛ بیمه شخص ثالث و بیمه بدنه، اما در هوانوردی موارد زیادی وجود دارند که می‌توانند یا حتی باید تحت پوشش بیمه قرار گیرند: از جمله مسافران، پرسنل هوایی و محموله در هواییمایی در آسمان؛ امکانات، پرسنل زمینی، آشیانه‌ها و ماشین‌آلات روی زمین از جمله یدک‌کش‌های هواییمایی، کنترلرهای پرواز، شبکه‌ها، کانال‌های ارتباطی، سیستم‌ها، نرم‌افزارها و سایر دستگاه‌های غیر فیزیکی و در نهایت خود هواییمایی. در نتیجه هواییمایی تنها چیزهای ارزشمندی نیستند که در بیمه هوانوردی مطرح می‌گردد.

قراردادهای بیمه هوانوردی از پنج قسمت تشکیل شده‌اند ولی همه آن‌ها حکم سند واحد را دارند و یک قرارداد را تشکیل می‌دهند: فرم پیشنهاد بیمه، شرایط عمومی بیمه‌نامه، شرایط خصوصی بیمه‌نامه، الحاقیه و پیوست‌ها با توجه به تأکیدهای قانون بیمه بر نوع، شکل، ماهیت و نحوه شکل‌گیری عقد بیمه، ویژگی‌ها و خصوصیات منحصر به فرد این نوع عقد، آن را از سایر عقود مشابه متمایز کرده است تا آنجا که تنها در عقد بیمه می‌توان این خصوصیات را یکجا دید. لازم به ذکر است که قراردادهای بیمه هوانوردی دارای همان ویژگی‌های قراردادهای بیمه عادی هستند و از این نظر تفاوتی بین آن‌ها وجود ندارد. این خصوصیات عبارت‌اند از:

رضایی بودن قرارداد بیمه: به موجب ماده ۲ قانون بیمه؛ «عقد بیمه و شرایط آن باید به موجب سند کتبی باشد و سند مزبور موسوم به بیمه‌نامه خواهد بود». پس از این تعریف این سؤال مطرح می‌شود که آیا بیمه قراردادی تشریفاتی است که اعتبار آن موکول به تهیه سند کتبی است یا صرف توافق طرفین و ایجاب و قبول برای انعقاد عقد بیمه کفایت می‌کند؟ با توجه به سابقه و رویه کشورهای منشأ حقوق بیمه و الهام‌گیری حقوق ایران از این کشورها، باید در قابلیت استناد به ظاهر ماده ۲ قانون تردید اساسی نمود، و همچون دیگر کشورها عقد را رضایی تلقی کرد و مقررات راجع به کتبی بودن عقد را تنها وسیله‌ای برای تسهیل اثبات انعقاد و شرایط عقد محسوب نمود. بدین نحو به محض توافق بر سر موضوع و شرایط و ایجاب و قبول، حتی شفاهی، عقد بیمه منعقد شده و منشأ اثر است.^۳

^۱ رحیمه ماحوزی، حقوق بیمه هوایی، (تهران: پژوهشکده بیمه، چاپ اول، ۱۳۸۹)، ص ۹۲.

^۲ الهام تارچیک باغخواص، بیمه‌های باربری و کشتی و هواییمایی، (تهران: انتشارات ارشدان، چاپ اول، ۱۳۹۹)، ص ۳۲۴.

^۳ ایرج بابایی، حقوق بیمه، (تهران: انتشارات سمت، چاپ سیزدهم، ۱۳۹۴)، ص ۳۸.

معوض بودن عقد بیمه: بیمه‌گر در مقابل امری که انجام دادن آن را تعهد می‌کند (پرداخت خسارت) حق بیمه دریافت می‌دارد و بیمه‌گذار در ازای پرداخت حق بیمه، وعده دریافت غرامت می‌گیرد. تعهد بیمه‌گر مؤجل و افزون بر این، مشروط به وقوع حادثه مورد تعهد است. برای بیمه‌گر، عقد بیمه عقدی معلق و اتفاقی است، زیرا تعهد بیمه‌گر تعهدی است که متوقف و مشروط به واقعه آینده و محتمل‌الوقوع است.^۱

الحاقی بودن عقد بیمه: علت الحاقی شمردن عقد بیمه آن است که قرارداد قبلاً توسط بیمه‌گر تهیه و چاپ شده و بیمه‌گذار به قرارداد از پیش تعیین شده، بدون آنکه بحثی در مورد شرایط عمومی آن کرده باشد و تنها با پر کردن جاهای خالی فرم، ملحق می‌شود. این امر می‌تواند موجب سوء استفاده شرکت‌های بیمه، که نوعاً از نظر اقتصادی و تعادل قراردادی در موقعیت برتری نسبت به بیمه‌گذار قرار دارند، گردد.^۲ همین موضوع الحاقی بودن قرارداد بیمه است که باعث شده است در عرصه بین‌المللی قواعدی در راستای حمایت از بیمه‌گذار مورد استفاده قرار گیرد، که قاعده استاپل یکی از همین قواعد است.

لازم بودن عقد بیمه^۳: در حالت کلی، بیمه عقدی لازم است و بنا به تعریف آورده شده در ماده ۱۸۵ قانون مدنی «عقد لازم آن است که هیچ یک از طرفین معامله، حق فسخ آن را نداشته باشد، مگر در موارد معینه». در بیمه نیز در حالت کلی پس از انعقاد قرارداد، طرفین ملزم به رعایت آن و انجام تعهدات خود هستند و به همین دلیل تا عقد به تراضی فسخ نشود، طرفین باید تعهدات ناشی از قرارداد را انجام دهند.^۴

۳- عناصر لازم برای اعمال قاعده استاپل در پرونده‌های بیمه صنعت هوانوردی

قاعده استاپل در صنعت هوانوردی (که در حقوق بیمه اغلب به آن «استاپل مبتنی بر انصاف»^۵ یا «استاپل وعده‌ای»^۶ گفته می‌شود) یک اصل حقوقی است که برای جلوگیری از طرح دفاعیات قراردادی توسط شرکت بیمه به کار می‌رود. این قاعده زمانی اجرا می‌شود که رفتار یا اظهارات بیمه‌گر باعث شده باشد بیمه‌گذار به طور منطقی فکر کند که تحت پوشش قرار دارد. برای اعمال قاعده استاپل در صنعت بیمه هوانوردی نیز، خواهان باید موارد زیر را ثابت کند:

۳-۱- اظهار یا وعده صریح یا ضمنی^۷

در ابتدا این نکته بسیار حائز اهمیت است که، اطلاعات و اظهارات ارائه شده در هنگام انعقاد قرارداد بیمه از اهمیت بسیاری برخوردار است. امروزه حتی می‌توان ادعا نمود که مقوله ارائه اطلاعات و پرهیز از ارائه اطلاعات نادرست در حقوق قراردادهای جنبه نظم عمومی یافته است، به گونه‌ای که شرط عدم ارائه اطلاعات در پاره‌ای از اوضاع و احوال شروط تعدی‌گرایانه معرفی شده است. به عبارت دیگر در این موارد وظیفه افشا و ارائه اطلاعات در زمره قواعد آمره تلقی شده و بنابراین شرط خلاف یا شرط سالب مسئولیت معتبر نخواهد بود.^۸ وقتی یک طرف قرارداد به علتی از قبیل امکان دسترسی به اطلاعات، در خصوص موضوع و شرایط عقد نسبت به طرف مقابل

^۱ آیت کریمی، کلیات بیمه، (تهران: پژوهشکده بیمه، چاپ سیزدهم، ۱۳۹۰)، ص ۴۸.

^۲ ایرج بابایی، پیشین، ص ۵۰.

^۳ استثنائاً در برخی موارد مانند عمر یا بیمه زندگی، قرارداد بیمه برای بیمه‌گذار جایز، اما برای بیمه‌گر لازم است. همانند عقد رهن که نسبت به مرتهن جایز و نسبت به رهن لازم است.

^۴ رحیمه ماحوزی، پیشین، ص ۴۰.

^۵ equitable estoppel.

^۶ promissory estoppel.

^۷ A Clear and Unambiguous Statement.

^۸ قاسم زاده، روح‌الله، «مطالعه تطبیقی وظیفه ارائه اطلاعات در عقد بیمه در حقوق فرانسه، انگلستان و ایران»، همایش بین‌المللی صنعت بیمه چالش‌ها و فرصت‌ها، ۱۳۸۸، ص ۴.

از موضع برتر برخوردار است، ملزم خواهد بود مواردی را که در تصمیم‌گیری طرف دیگر مؤثر است را در اختیار او بگذارد.^۱ اهمیت اطلاعات ارائه شده به گونه‌ای مرتبط با موضوع استاپل می‌باشد.

در بیمه هوانوردی استاپل یک قاعده انصاف‌محور است که مانع می‌شود بیمه‌گر از انکار پوشش یا استناد به دفاعیات قراردادی (مانند نقض شرط خلبان، محدودیت قلمرو یا منظور استفاده) بهره‌برد، هنگامی که رفتار پیشین او به‌طور معقول بیمه‌گذار را به این باور رسانده که آن دفاعیات مطرح نخواهد شد. رفتار، شامل اعمال، زبان و سکوت و ... است که منجر به نمایندگی یا پنهان‌سازی واقعیت‌های مهم شود. بیمه‌گر باید از این واقعیت‌ها آگاه باشد و در مقابل بیمه‌گذار ناآگاه.^۲

اظهار یا وعده صریح یا ضمنی مهم‌ترین رکن قاعده استاپل است. شرکت بیمه (یا نماینده مجاز آن) باید یک اظهار^۳، وعده^۴، یا بیانیه‌ای در مورد یک واقعیت مهم یا تعهد پوشش ارائه کرده باشد که این موضوع مغایر با مفاد کتبی بیمه‌نامه یا دفاعیه‌ای است که بیمه‌گر اکنون قصد طرح آن را دارد. اظهار یا وعده می‌تواند به دو شکل زیر باشد:

۳-۱-۱- بیان صریح

بیان صریح، ساده‌ترین و مطمئن‌ترین راه برای انتقال اراده و قصد است. اراده و قصد با استفاده از لفظ یا نوشتاری مستقیم و بدون ابهام بیان می‌شود. معنای آن مستقیماً از متن یا کلمات فهمیده می‌شود و نیاز به تفسیر یا حدس و گمان ندارد. این اظهارات صریح ممکن است به صورت شفاهی باشد، به صورت نامه باشد و یا حتی از طریق ایمیل به صراحت اعلام شود. اگر اراده بیمه‌گر به صراحت بیان شده باشد، به دلیل وضوح اثبات آن در دادگاه آسان است. برای مثال بیمه‌گر به طور کتبی در یک الحاقیه اعلام می‌کند: «کلیه پروازهای آموزشی با هواپیمای [مدل X] تحت پوشش کامل قرار دارد». در این صورت، طبق قاعده استاپل شخص اظهارکننده و یا منعقد کننده قرارداد نمی‌تواند موضعی خلاف اظهارات قبلی خود اتخاذ کند.^۵

در پرونده شرکت بیمه رنجر در مقابل فیلیپس^۶، شرکت بیمه رنجر پوشش بیمه‌ای برای عملیات هوانوردی صادر کرده بود. هواپیمای کوچک Lark9502 سقوط کرد و سرنشینان آن کشته شدند. خلبان هواپیما یک دانشجوی خلبانی با حدود ۷۰ ساعت پرواز بود. فیلیپس (مالک هواپیما) که کسب و کار آموزش پرواز داشت، به نماینده بیمه‌گر صراحتاً اعلام کرده بود که به پوشش دانشجوی خلبانی نیاز دارد و به او اطمینان داده شده بود که تحت پوشش قرار گرفته است قرارداد کتبی توسط شرکت رنجر صادر شد، در بند خلبانی، فقط به «خلبانان شخصی یا تجاری» با حداقل ساعات پروازی مشخص اشاره می‌کرد و پوشش دانشجوی خلبانی را به صورت صریح مستثنی می‌کرد. فیلیپس بیمه‌نامه کتبی را پس از وقوع حادثه دریافت کرد و از حذف پوشش دانشجوی خلبانی از نسخه نهایی مطلع نبود. با اقامه دعوا، به بندهای استثناء (عدم پوشش دانشجوی خلبانی و تخلفات مقرراتی) استناد کرد و خواستار ابطال پوشش شد. دادگاه استیناف آریزونا به نفع فیلیپس (بیمه‌گذار) رأی داد و حکم کرد که شرکت بیمه وظیفه دارد از بیمه‌گذار دفاع کرده و خسارت را جبران کند. دادگاه تأیید کرد که شواهد کافی وجود دارد که نشان می‌دهد یک قرارداد شفاهی معتبر بین فیلیپس و نمایندگان رنجر مبنی بر پوشش دانشجوی خلبانی منعقد شده بود. اقدام کارمند نماینده بیمه‌گر در خط زدن پوشش «دانشجوی خلبانی» از برگه تنظیم قرارداد، بدون اطلاع و رضایت فیلیپس، نمی‌توانست پوشش توافقی شده شفاهی را ابطال کند.^۷

۳-۱-۲- بیان ضمنی

^۱ بنفشه مظلوم ترشیزی، تعهد به ارائه اطلاعات در عقد بیمه، ۱۴۰۰ (مشهد: انتشارات مهیا کتاب توس، چاپ دوم، ۱۴۰۰)، ص ۴۴.

^۲ Hartley, Amanda. "When a Good Neighbor 'Mends the Hold'—Using Estoppel Doctrines in Insurance Cases." *The Advocate* (2017), P.28, Accessed 8 November 2025.

^۳ Representation

^۴ promise

^۵ Braithwaite, J. (2016). "The origins and implications of contractual estoppel". *Law Quarterly Review*, 132, p1.

^۶ *Ranger Insurance Co. v. Phillips*, 25 Ariz. App. 426, 544 P.2d 250 (Ariz. Ct. App. 1976).

^۷ see: <https://case-law.vlex.com/vid/ranger-ins-co-v-888629205>.

بیان ضمنی، اراده‌ای است که مستقیماً بیان نشده، بلکه از طریق عوامل دیگر قابل درک و استنتاج است. در این حالت اراده از طریق اعمال، رفتار، سکوت در جایگاه پاسخ، اوضاع و احوال، رویه عرفی یا بنای عقلا استنباط می‌شود. بیان ضمنی می‌تواند شامل شرط ضمنی عرفی (مانند سالم بودن ذاتی هواپیما) یا شرط ضمنی بنایی (توافقی که پیش از عقد انجام شده اما در متن قرارداد ذکر نشده) باشد. درک مفهوم ضمنی نیاز به تفسیر قاضی یا مرجع حل اختلاف دارد تا قصد واقعی طرفین از آن رفتار استخراج شود. برای مثال بیمه‌گر با وجود آگاهی از اینکه خلبان بیمه‌گذار شرایط حداقل ساعات پروازی را ندارد، به طور متوالی برای چند سال بیمه‌نامه را تمدید می‌کند و حق بیمه را می‌پذیرد. در این جا بیمه‌گر به این دلیل از انکار پوشش منع می‌شود که فرصت کافی برای بررسی موضوع بیمه و آگاهی از مبنای رد یا تردید در پوشش داشته‌است و برای مدت زمان غیر معقولی به بیمه‌گذار اعلام نکرده‌است که موضوع قرارداد بیمه مشمول حمایت بیمه قرار نمی‌گیرد.¹ (عمل بیمه‌گر دلالت ضمنی بر پذیرش ریسک دارد). یا اینکه یک کارشناس بیمه برای بازرسی هواپیما می‌آید، نواقص آشکار را می‌بیند اما بیمه‌نامه را صادر می‌کند. صدور بیمه‌نامه (عمل ایجابی) به طور ضمنی حاکی از چشم‌پوشی از آن نواقص برای پوشش است. در واقع در قاعده استاپل، بیان ضمنی شرکت بیمه به معنای این است که بیمه‌گذار به طور معقول بر اساس آن رفتار می‌توانسته پوشش را باور کند. در این جا مرز بسیار باریکی وجود دارد که سکوت بیمه‌گر در مقام بیان تا کجا می‌تواند باعث مسئولیت او شود و بیمه‌گذار را به داشتن پوشش بیمه‌ای مطمئن کند؟ آیا می‌توان گفت هر جا که بیمه‌گر در هنگام انعقاد قرارداد سکوت کرده و بیمه‌گذار به مهارت نماینده بیمه‌گر در انتخاب یک بیمه‌نامه تکیه کرده باشد و طبق قرارداد کتبی از پوشش محروم باشد، باز هم در صورت اختلاف باید از بیمه‌گذار حمایت کرد؟

برای مثال در پرونده شرکت بیمه Mutual of Omaha در مقابل خانم راسل²، واکنش منفی دادگاه به این موضوع، نشان‌دهنده‌ی یک گام به عقب نسبت به رویه‌ی قضایی است که حمایت بیشتری از بیمه‌گذار، حتی در برابر قراردادهای خود او، فراهم می‌آورد. خانم راسل قرار بود از کانزاس سیتی به لایوک در تگزاس پرواز کند تا در مراسم تدفین برادرش شرکت کند. هنگام عبور از یکی از دستگاه‌های فروش بیمه شرکت اوماها در ترمینال هوایی کانزاس سیتی، تصمیم گرفته شد که خانم راسل باید بیمه مسافرتی داشته باشد تا در طول سفر تحت پوشش قرار گیرد. این دستگاه قادر به صدور بیمه‌نامه T-20 شرکت بود. این بیمه‌نامه تقریباً محدود بود و تنها حوادثی را که در داخل هواپیما رخ می‌داد یا در مسیر رفت و برگشت به فرودگاه اتفاق می‌افتاد، پوشش می‌داد. بیمه‌نامه برای مدت سفر رفت و برگشت یا دوازده ماه، هر کدام که زودتر اتفاق بیفتد، معتبر باقی می‌ماند. خانواده راسل به دلیل اینکه پول خرد کافی برای راه‌اندازی دستگاه نداشتند، به نزدیک‌ترین غرفه فروش حضوری شرکت اوماها، که توسط یکی از نمایندگان شرکت اداره می‌شد، مراجعه کردند.

آقای راسل درخواست کرد یا «بیمه پرواز» یا بیمه‌ای که همسرش را در پرواز رفت و برگشتش پوشش دهد، دریافت کند. نماینده شرکت بیمه‌گر، بدون آنکه از خانم راسل بپرسد که چه نوع پوششی می‌خواهد، یک فرم درخواست برای نوع T-18 تهیه کرد و آن را بر اساس پاسخ‌های خانم راسل تکمیل نمود. وقتی از او پرسیده شد که خانم راسل چه مدت نخواهد بود، تصمیم گرفته شد که چهار روز برای پوشش سفر رفت و برگشت در نظر گرفته شود. فروشنده، چهار روز را در بخش مربوطه فرم درخواست وارد کرد و آن را برای امضای خانم راسل ارائه داد. خانم راسل با ایمنی به لوبوک رسید. هواپیمایی که خانم راسل با آن به کانزاس سیتی باز می‌گشت، کمی پیش از نیمه‌شب روز چهارم پس از خرید بیمه‌نامه‌اش، سقوط کرد. پس از مطالبه خسارت توسط خانواده راسل از شرکت بیمه، او با این

¹ Leslie A. Tuft, Ronald M. Sandgrund and Thomas L. Roberts. (2020). "Applying Waiver and Estoppel Principles to Insurance Contracts," Colorado Lawyer, vol. 49, no. 1, P.52.

²Mutual of Omaha Insurance Company, a Corporation, Appellant, v. Elmer D. Russell, Appellee. Elmer D. Russell, Cross-appellant, v. Mutual of Omaha Insurance Company, a Corporation, Cross-appellee, 402 F.2d 339 (10th Cir. 1968). See: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/402/339/446755/>.

استدلال که بیمه‌نامه منقضی شده است، مسئولیت را رد کرد. خانواده خانم راسل اقدام به طرح دعوی کردند تا یا بیمه‌نامه به نحوی تفسیر شود که مرگ خانم راسل را پوشش دهد، یا بیمه‌نامه اصلاح شود تا پوشش پرواز بازگشت را ارائه کند. قاضی دادگاه بدوی، تصمیم گرفت که قرارداد باید اصلاح شود تا حادثه را پوشش دهد. به نظر او، بیمه‌گر وظیفه دارد، تفاوت‌های بین یک بیمه‌نامه کوتاه‌مدت حوادث و سایر بیمه‌های پرواز شناخته‌شده‌تر را به بیمه‌گذار توضیح دهد. دادگاه تجدیدنظر حکم قبلی را نقض کرد. دادگاه تجدیدنظر اذعان داشت که تصورات سنتی درباره غیرقابل تغییر بودن قرارداد مکتوب مشکلاتی ایجاد می‌کند، اما دریافت که چنین وظیفه‌ای برای توضیح دادن «... می‌تواند با خطر بزرگی برای ثبات قراردادهای همراه باشد». تصمیم دادگاه، از اعمال استاپل و تفسیر به نفع بیمه‌گذار در قراردادهای بیمه هواپیمایی عدول می‌کند.^۱ این پرونده ثابت می‌کند که الزاماً سکوت بیمه‌گر در مقام بیان نمی‌تواند منجر به مسئولیت او و اعمال قاعده استاپل و لزوم ارائه پوشش بیمه‌ای شود.

۳-۲- اتکا و اعتماد بیمه‌گذار^۲

عنصر «اتکا و اعتماد بیمه‌گذار» در اعمال قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی نقش مرکزی و تعیین‌کننده‌ای دارد و قوام منطق حقوقی استاپل دقیقاً بر بستر اثبات وجود چنین اتکایی استوار است. در این تحلیل، اتکا به معنای آن است که بیمه‌گذار براساس قول، رفتار یا حتی سکوت بیمه‌گر، متعارفاً و به‌طور معقول اقدام به تصمیم‌گیری یا خودداری از اقدام خاصی کند و در نتیجه این عمل، متحمل ضرر گردد.

برای مثال در پرونده گودارد علیه شرکت بیمه اومکو^۳ به صراحت به عنصر اتکا استناد شد. این پرونده به بررسی این موضوع می‌پردازد که آیا رفتار یک شرکت بیمه هوانوردی در پذیرش حق بیمه، می‌تواند آن شرکت را از استناد به تخلف صریح بیمه‌گذار (عدم داشتن گواهی پزشکی معتبر) منع کند یا خیر. در این پرونده بیمه‌گذار (فورست گودارد) برای تمدید بیمه‌نامه هوانوردی خود به منظور پوشش خسارت هواپیما و مزایای فوت خلبان، به شرکت بیمه اومکو درخواست می‌دهد. در هنگام ارائه درخواست تمدید، گودارد صراحتاً در فرم اظهار می‌کند که گواهی پزشکی^۴ معتبر ندارد. داشتن گواهی پزشکی برای خلبانان طبق مقررات ضروری است و معمولاً شرط صریح پوشش بیمه است. شرکت بیمه اومکو با وجود این اظهار، بیمه‌نامه را تمدید کرده و حق بیمه کامل را برای پوشش خسارات حین پرواز دریافت می‌کند. هواپیمای بیمه‌گذار در حین پرواز سقوط کرده و خلبان (گودارد) کشته می‌شود و هواپیما منهدم می‌گردد. شرکت اومکو از پرداخت خسارت خودداری می‌کند و دلیل می‌آورد که خلبان در زمان حادثه، شرط صریح قرارداد (داشتن گواهی پزشکی معتبر) را نقض کرده است. نماینده شخصی گودارد (خواهان) اقامه دعوا کرده و استدلال می‌کند که اومکو با آگاهی از تخلف، بیمه‌نامه را تمدید کرده و حق بیمه را پذیرفته است؛ لذا اکنون باید از انکار پوشش منع شود. دادگاه استیناف اورگان به نفع اومکو (شرکت بیمه) رأی داد و حکم داد که خواهان نتوانسته است عنصر ضروری اتکای زیان‌آور را به درستی اقامه کند. دادگاه تأکید کرد که در قاعده استاپل، بیمه‌گذار باید اثبات کند که اظهار یا رفتار بیمه‌گر (تمدید بیمه‌نامه) منجر به یک اقدام زیان‌آور از جانب بیمه‌گذار شده است که اگر آن اظهار نبود، آن اقدام صورت نمی‌گرفت. خواهان نتوانسته بود استدلال کند که اگر اومکو بیمه‌نامه را تمدید نمی‌کرد، بیمه‌گذار (گودارد) شرایط پزشکی خود را اصلاح می‌کرد یا اصلاً پرواز نمی‌کرد. صرف پرواز کردن در زمان حادثه، به خودی خود اثبات نمی‌کند که عدم تمدید بیمه‌نامه توسط اومکو، باعث می‌شد بیمه‌گذار پرواز نکند یا گواهی پزشکی را اخذ کند.^۵

¹ Aviation Flight Insurance And The Law Of Reformation - Mutual of Omaha Insurance Co. v. Russell, (1969), 29 Md. L. Rev. PP 237, 238.

² Insured's Reliance.

³ Goddard v. Avemco Insurance Co., 43 Or. App. 39, 602 P.2d 291 (Or. Ct. App. 1979).

⁴ Medical Certificate.

⁵ See: <https://law.justia.com/cases/oregon/court-of-appeals/1979/602-p-2d-291-0.html>.

بنابراین در دعاوی بیمه هوانوردی، بیمه‌گذار باید به دقت مستند کند که چگونه اظهار صریح (ایمیل، نامه) یا رفتار ضمنی (تمدید بیمه با آگاهی از نقص) بیمه‌گر، مستقیماً منجر به تصمیم عملیاتی یا مالی خاصی شده است که بدون آن اظهار، هرگز اتخاذ نمی‌شد و در نهایت، آن تصمیم منجر به تحمل زیان شده است. حال این سؤال مطرح می‌شود که اتکا بیمه‌گذار باید چه شرایطی داشته باشد که در ادامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۲-۱- ارتباط علت و معلولی^۱

بین رفتار بیمه‌گر و اقدام یا خودداری بیمه‌گذار باید رابطه‌ی مستقیم اثبات شود؛ بیمه‌گذار باید اثبات کند که اگر نمایندگی بیمه‌گر نبود، حاضر به اتکاء یا اقدام نمی‌شد. اگر بیمه‌گر آن وعده صریح یا رفتار ضمنی را ارائه نمی‌داد (مثلاً اگر می‌گفت: پرواز شما به دلیل نقص فنی پوشش ندارد)، پس بیمه‌گذار، اقدام یا خودداری از اقدام متفاوتی را انجام می‌داد (مثلاً پرواز را لغو می‌کرد یا فوراً نقص فنی را رفع می‌نمود). دادگاه‌ها در پرونده‌های مربوط به قاعده استاپل در حقوق عرفی و حقوق انصاف معمولاً به دنبال اثبات این موضوع بودند که آیا شخصی که اظهار یا وعده به او ارائه شده بود، صرفاً بر اساس آن اظهار یا وعده موقعیت^۲ خود را تغییر داده است یا خیر^۳. در حوزه هوانوردی، این رابطه علت و معلولی باید با دقت بیشتری سنجیده شود^۴، چون معمولاً عوامل مختلفی ممکن است برای یک تصمیم‌گیری دخیل باشند.

۳-۲-۲- معقول بودن اتکا^۵

یک ضرورت مهم دیگر برای اعمال قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی، آن است که بیمه‌گذار باید در پذیرش و اقدام بر اساس اظهارات و وعده حمایتی بیمه‌گر به طور معقول عمل کند. این الزام «معقولیت» با سایر عناصر مورد نیاز برای ایجاد استاپل ارتباط نزدیکی دارد^۶. حال مهم‌ترین سوالی که در این جا مطرح می‌شود این است که: آیا معقول بودن باید از دیدگاه بیمه‌گذار بررسی شود یا بیمه‌گر، یا هر دو؟ این معیار ممکن است در هر حوزه قضایی متفاوت باشد. برای مثال در استرالیا و انگلستان، معقول بودن معمولاً از دیدگاه بیمه‌گذار مورد بررسی قرار می‌گیرد، کسی که باید در قبول و عمل بر اساس وعده‌های بیمه‌گر، به طور معقول رفتار کند. از سوی دیگر، در ایالات متحده، معقول بودن معمولاً از دیدگاه بیمه‌گر در نظر گرفته می‌شود، کسی که باید انتظار معقولانه‌ای از اعتماد بیمه‌گذار داشته باشد^۷.

معقول بودن^۸، بر پایه دانش و تخصص طرفین، عرف صنعت هوانوردی، و پیچیدگی یا تخصصی بودن موضوع سنجیده می‌شود. دادگاه‌ها تأکید دارند که صرف اعتماد ظاهری کافی نیست، بلکه باید از نظر عرفی و متعارف برای فردی در موقعیت بیمه‌گذار قابل پذیرش باشد. اتکای معقول ممکن است با توجه به سواد بیمه‌گذار (مثلاً خطوط هوایی بزرگ یا کوچک)، شرایط قرداد، و پیچیدگی موضوع مورد سنجش قرار گیرد. مثلاً برای یک شرکت بزرگ، انتظار می‌رود مفاد کامل بیمه‌نامه را بررسی کرده باشد.

برای مثال آیا اظهار یا وعده توسط شخص مجاز (مانند نماینده یا کارگزار بیمه‌گر) که در حوزه هوانوردی تجربه دارد، داده شده است؟ اتکا به اظهار یک کارمند جزء ممکن است نامعقول تلقی شود. یا اگر اظهار بیمه‌گر به شدت و وضوح با یک بند مهم و مشخص قرارداد (مثلاً سقف پوشش) در تضاد باشد، اتکا به آن ممکن است نامعقول تلقی شود. مثال دیگر اینکه اگر موضوع اظهار مربوط به

¹ Causation.

² alteration of position.

³ John Robertson, Andrew. (1998). "The Reliance Basis of Estoppels by Conduct". A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of the Australian National University, P.119.

⁴ Timothy Mark Bates. (1986). "Aviation Insurance Exclusions - Should a Causal Connection between the Loss and Exclusion be Required to Deny Coverage". 52 J. AIR L. & COM., PP.474-476.

⁵ Reasonableness of Reliance.

⁶ John Robertson, Andrew, Op. Cit., P.159.

⁷ Ibid., P.160.

⁸ Reasonableness.

یک مسئله ایمنی حیاتی (مانند صدور گواهینامه قابلیت پرواز) باشد، اتکا به یک وعده شفاهی برای پرواز، ممکن است کمتر معقول تلقی شود.

تعدادی از قضات علاوه بر شرط معقول بودن اتکاء، غیر منصفانه بودن^۱ را نیز برای اعمال قاعده استاپل پیشنهاد کرده‌اند. به این صورت که؛ زمانی قاعده استاپل اعمال شود که عدول از وعده یا اظهار بیمه‌گر غیر منصفانه باشد.^۲

۳-۳- زیان آور بودن اتکاء^۳

بیمه‌گذار باید نشان دهد که اگر بیمه‌گر مجاز باشد از وعده یا رفتار خود عدول کند، به زیان یا هزینه او منجر خواهد شد. به عبارت دیگر دادگاه‌ها برای اعمال قاعده استاپل علاوه بر لزوم تغییر موقعیت براساس وعده یا عمل بیمه‌گذار، متحمل شدن ضرر و زیان بر اساس آن تغییر موقعیت را هم ضروری می‌دانند. بنابراین صرف نشان دادن اینکه بیمه‌گذار بر مبنای اظهارات بیمه‌گر عمل کرده است کافی نیست. بیمه‌گذار باید نشان دهد که در صورتی که بیمه‌گر بتواند حقیقت وعده پوشش‌ای خود را انکار کند، او دچار ضرر یا آسیب خواهد شد.^۴ مانند هزینه‌های عملیاتی، زیان ناشی از رد پوشش در مراحل بعد، صرف نظر کردن از حقوق قانونی، یا تصمیمات تجاری بر مبنای پوشش اعلام شده. در هوانوردی، زیان ناشی از اتکا می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

انجام پرواز: شرکت هواپیمایی، به دلیل اطمینان از پوشش، پروازی را انجام می‌دهد که اگر از عدم پوشش مطمئن بود، آن را لغو یا به تعویق می‌انداخت.

ادامه فعالیت: ادامه استفاده از یک هواپیما یا استخدام یک خلبان با سطح گواهینامه خاص، بدون اصلاح وضعیت آنها.

عدم خرید بیمه‌نامه دیگر: بیمه‌گذار فرصت خرید بیمه مازاد^۵ یا بیمه‌نامه جایگزین را از دست می‌دهد.

عدم رفع نقص: تعلل در تعمیرات یا به‌روزرسانی‌های فنی^۶ بر اساس رفتار ضمنی بیمه‌گر مبنی بر چشم‌پوشی از آن.

تحمل هزینه: هزینه‌های غیرقابل برگشت آموزشی، سوخت یا اجاره که در صورت آگاهی از عدم پوشش، متحمل نمی‌شد.

۳-۴- تناقض در ادعای فعلی با وعده پیشین

ادعای فعلی یا اعمال حق توسط طرف اول باید با اظهارات یا رفتار قبلی او ناهمخوان و متناقض باشد و عدول بیمه‌گر از آن اظهار یا وعده، با توجه به اتکای زیان‌بار ایجاد شده، غیر منصفانه باشد. برای مثال شرکت بیمه‌گر از پرداخت خسارت بر خلاف وعده قبلی امتناع ورزد.

برای اثبات این موضوعات دادگاه‌ها موارد ذیل را بررسی می‌کنند: اولاً؛ طرفی که علیه او استاپل ادعا می‌شود، از حقایق واقعی آگاه بوده باشد؛ ثانیاً؛ این رفتار به منظور اقدام بر اساس آن صورت گرفته باشد؛ ثالثاً؛ طرف دیگر از حقایق واقعی بی‌اطلاع بوده و با توجه به این بی‌اطلاعی، اقداماتی را به ضرر خود به انجام رسانده است.^۷

۴- کاربرد و مزایای قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی

گفته شد که در حقوق بیمه، استاپل اغلب برای جلوگیری از امتناع بیمه‌گران از پوشش یا اعمال استثنائات^۸ به کار می‌رود، در صورتی که رفتار یا ارتباطات قبلی آن‌ها باعث شده باشد بیمه‌گذار باور کند که تحت پوشش قرار دارد و بیمه‌گذار بر این باور اقداماتی انجام

¹ Unconscionability.

² Ibid., P.195.

³ Detrimental Reliance.

⁴ Ibid., P.121.

⁵ Excess Policy.

⁶ Airworthiness Directives.

⁷ Leslie A. Tuft, Ronald M. Sandgrund and Thomas L. Roberts, Op. Cit., p 51.

^۸ استثنائات بیمه به مواردی گفته می‌شود که تحت پوشش بیمه قرار نمی‌گیرند و شرکت بیمه در قبال آنها مسئولیتی ندارد. این موارد معمولاً در بیمه‌نامه به صراحت ذکر می‌شوند و بسته به نوع بیمه، ممکن است متفاوت باشند.

دهد که منجر به ضرر او شده باشد. قاعده استاپل نقش مهمی در قراردادهای بیمه هوانوردی ایفاء می‌کند و حمایت‌هایی را ارائه می‌دهد که انصاف، قابلیت اطمینان و پیش‌بینی‌پذیری را در یک صنعت پیچیده و پرمخاطره ارتقاء می‌دهد. تجزیه و تحلیل تحقیقات حقوقی معتبر و روبه‌های قضایی، چندین مزیت کلیدی را برای کاربرد قاعده استاپل در پرونده‌های بیمه هوانوردی برجسته می‌کند:

۱-۴- تضمین قطعیت و قابلیت اعتماد

استاپل تضمین می‌کند که طرفین به اظهارات و تعهدات خود که در جریان مذاکرات انجام داده‌اند، پایبند خواهند بود. برای مثال، اگر یک بیمه‌گر اظهار کند که یک بیمه‌نامه خطرات خاصی را پوشش می‌دهد، اگر بیمه‌گذار هنگام انعقاد قرارداد به آن اظهارات اعتماد کرده باشد، نمی‌تواند بعداً پوشش آن خطرات را به دلیل اینکه در بیمه‌نامه مستثنی شده‌اند، رد کند. این امر باعث ایجاد قطعیت در معاملات قراردادی می‌شود، زیرا طرفین می‌توانند اطمینان داشته باشند که توافقات آنها محترم شمرده خواهد شد. از طرف دیگر این قاعده مانع از آن می‌شود که طرفین پس از تشکیل قرارداد، مواضع متناقضی اتخاذ کنند. برای مثال، اگر یک شرکت هواپیمایی برای اخذ پوشش بیمه‌ای، ادعا کند که با مقررات ایمنی مطابقت دارد، نمی‌تواند بعداً برای فرار از مسئولیت در یک ادعا، عدم انطباق را مطرح کند. اپراتورهای هواپیمایی و اجاره‌دهندگان هواپیما به بیمه به عنوان سنگ‌بنای مدیریت ریسک متکی هستند. قانون استاپل تضمین می‌کند که بیمه‌گران نمی‌توانند پس از اینکه بیمه‌گذار با اتکا به رفتار بیمه‌گر، تصمیمات عملیاتی یا مالی خود را گرفته است، موضع خود را در مورد پوشش بیمه‌ای به طور ناگهانی تغییر دهند. این ثبات برای برنامه‌ریزی، انطباق و حفظ اعتماد در بازار بیمه حیاتی است.^۱ در واقع اعمال این قاعده، از اعتماد افراد در زمینه‌هایی مانند بیمه که از جمله ترتیبات اقتصادی کلیدی هستند، حمایت می‌کند.^۲

۲-۴- حمایت از بیمه‌گذاران

قاعده استاپل با جلوگیری از انکار خسارت توسط بیمه‌گران بر اساس موارد فنی یا ادعاهای پس از وقوع حادثه که با اظهارات قبلی آنها مغایرت دارد، برای بیمه‌گذاران جبران خسارت منصفانه فراهم می‌کند. این امر به ویژه در بیمه هوانوردی، جایی که ادعاها می‌تواند شامل ریسک‌های مالی قابل توجه و محیط‌های پیچیده قانونی باشد، اهمیت دارد. با پاسخگو نگه داشتن بیمه‌گران در قبال اظهاراتشان، استاپل روبه‌های منصفانه را در بازار بیمه هوانوردی تشویق می‌کند. بیمه‌گران انگیزه پیدا می‌کنند که اطلاعات دقیق ارائه دهند و از اظهارات گمراه‌کننده اجتناب کنند، که منجر به ایجاد رابطه شفاف‌تر بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران می‌شود.^۳

۳-۴- تسهیل شفافیت حقوقی

اعمال قاعده استاپل یک چارچوب حقوقی واضح برای حل اختلافات مربوط به ادعاهای بیمه ایجاد می‌کند. دادگاه‌ها می‌توانند برای تعیین اینکه آیا یک بیمه‌گر می‌تواند پوشش را بر اساس رفتار یا اظهارات قبلی خود رد کند، به اصول استاپل تکیه کنند، و در نتیجه فرآیندهای قضایی را ساده‌تر کنند.^۴ استاپل مانع از آن می‌شود که بیمه‌گران مواضعی مغایر با اظهارات یا رفتار قبلی خود اتخاذ کنند، به خصوص زمانی که طرف‌های بیمه شده به طور معقول به آن اظهارات اعتماد کرده‌اند.

۴-۴- حل اختلاف کارآمد

¹ Robert A. Hawthorne. (1961). "Waiver and Estoppel in Louisiana Insurance Law". Louisiana Law Review, V22, N1, P209.

² Daniel A. Farber and John Matheson. (1985). "Beyond Promissory Estoppel: Contract Law and the Invisible Handshake". 52 University Of Chicago Law Review, 903, P.905.

³ Foggan, Laura; McDougla, Jodi and Vishneski, John. (2018). "Estoppel in Insurance law – what does it mean?". American College of Coverage Counsel, Law School Symposium: American University Washington, College of Law, PP69-70.

⁴ Stanley C. Nardoni. (2016). "Estoppel for Insurers Who Breach Their Duty to Defend: Answering the Critics". 50 J. Marshall L. Rev. 53, PP. 81,82.

با ارائه دستورالعمل‌های واضح در مورد قابلیت اجرای اظهارات انجام شده در طول تشکیل قرارداد، استاپل می‌تواند هزینه‌های قضایی مرتبط با اختلافات بر سر انکار پوشش را کاهش دهد. این کارایی به ویژه در هوانوردی مفید است، جایی که اختلافات حقوقی می‌تواند پیچیده و پرهزینه باشد. قطعیت ارائه شده توسط استاپل ممکن است طرفین را به جای درگیر شدن در دعوی طولانی مدت بر سر شرایط مبهم قرارداد یا ادعاهای متناقض در مورد پوشش، به سازش خارج از دادگاه تشویق کند.^۱

در نتیجه، ممکن است قاعده استاپل نقش بسیار مهمی را در قراردادهای بیمه هوانوردی ایفا کند و با ترویج قطعیت و قابلیت اعتماد، حمایت از بیمه‌گذاران، تسهیل شفافیت حقوقی و حمایت از حل اختلاف کارآمد، به ایجاد محیطی منصفانه‌تر و قابل اعتمادتر برای انجام تجارت در صنعت هوانوردی کمک کند. با تضمین اینکه طرفین به تعهدات خود پایبند هستند و از ادعاهای متناقض جلوگیری می‌شود، اعمال استاپل، فضایی منصفانه‌تر و قابل اعتمادتر برای فعالیت در صنعت هوانوردی ایجاد می‌کند.

لازم به ذکر است که عموماً نمی‌توان از استاپل برای ایجاد پوشش جدید برای خطراتی که در قرارداد پیش‌بینی نشده‌اند استفاده کرد. کارکرد اصلی آن جلوگیری از انکار ناعادلانه پوشش در چارچوب شرایط توافق شده بیمه‌نامه است، نه بازنویسی قرارداد بیمه.

۵- چالش‌های اعمال قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی

پیش از این گفته شد که قاعده استاپل به منظور جلوگیری از تناقض‌گویی طرفین با اظهارات یا رفتار قبلی‌شان عمل می‌کند و بدین ترتیب، انصاف و سازگاری را در قراردادهای بیمه هوانوردی ترویج می‌دهد. با این حال، اعمال آن می‌تواند چالش‌های متعددی را به همراه داشته باشد که رسیدگی‌های حقوقی و اجرای آن را پیچیده می‌کند. در زیر چالش‌های اصلی مرتبط با اعمال قاعده استاپل در این حوزه آورده شده است:

۱-۵- پیچیدگی اثبات استاپل

لزوم ارائه شواهد واضح: برای اعمال موفقیت‌آمیز استاپل، یک طرف باید شواهد واضحی ارائه دهد مبنی بر اینکه طرف دیگر اظهار یا فرضیه‌ای داشته است که مورد اعتماد آن طرف قرار گرفته است. در بیمه هوانوردی، جایی که قراردادها اغلب شامل اصطلاحات و شرایط فنی پیچیده هستند، اثبات این عناصر می‌تواند دشوار باشد. برای مثال، اگر یک بیمه‌گر به صورت شفاهی پوشش ریسک‌های خاصی را تضمین کند، اما بیمه‌نامه کتبی شامل استثنائات باشد، اثبات اتکا به تضمین شفاهی می‌تواند چالش‌برانگیز باشد.^۲ از طرف دیگر زبانی که در قراردادهای بیمه هوانوردی استفاده می‌شود می‌تواند مبهم باشد و منجر به اختلاف بر سر آنچه که واقعاً اظهار شده است، شود. دادگاه‌ها ممکن است برای تعیین اینکه آیا رفتار یا اظهارات یک طرف، اظهارات الزام‌آوری را تشکیل می‌دهد یا خیر، به ویژه زمانی که طرف‌های متعددی درگیر هستند یا زمانی که زمینه به طور واضح مستند نشده است، با مشکل مواجه شوند.

۲-۵- تغییرپذیری در استانداردهای حقوقی

اعمال استاپل می‌تواند بین حوزه‌های قضایی مختلف، به طور قابل توجهی متفاوت باشد. برای مثال، برخی از حوزه‌های قضایی ممکن است الزامات سخت‌گیرانه‌تری برای اثبات استاپل نسبت به سایرین داشته باشند، که می‌تواند منجر به نتایج ناپایدار در موارد مشابه شود. این تغییرپذیری، توانایی طرفین را برای پیش‌بینی نحوه اعمال استاپل در موقعیت خاص خود پیچیده می‌کند.^۳

۳-۵- محدودیت در دامنه اعمال قاعده استاپل

یک چالش اصلی این است که نمی‌توان از استاپل برای ایجاد پوشش جدید یا گسترش دامنه یک بیمه‌نامه، فراتر از شرایط صریح آن استفاده کرد. دادگاه‌ها همواره بر این باورند که اگرچه استاپل ممکن است مانع از رد پوشش توسط بیمه‌گر به دلایل خاص شود، اما

¹ Steven C. Malin. (1988). "Collateral Estoppel: The Fairness Exception". Journal of Air Law and Commerce, Vol 53, N4, P965.

² Leslie A. Tuft, Ronald M. Sandgrund and Thomas L. Roberts. Op. Cit., p 52.

³ Hartley, Amanda, Op. Cit., PP.28, 29.

نمی‌توان به آن برای ارائه پوشش بیمه برای خطراتی که هرگز در نظر گرفته نشده یا صریحاً توسط بیمه‌نامه مستثنی نشده‌اند، استناد کرد. همانطور که در پرونده روداک در برابر شرکت بیمه عمر دیترویت^۱ اشاره شد، اعمال استاپل برای ایجاد مسئولیتی که در بیمه‌نامه فرض نشده است، قطعیت قراردادی ضروری برای بازارهای بیمه را تضعیف می‌کند.^۲ بنابراین بسته به این که بیمه‌گذار سعی دارد پوشش بیمه‌ای جدیدی دریافت کند که در قرارداد موجود نیست یا می‌خواهد از باطل شدن منافع قرارداد به دلیل رعایت نکردن شرایط آن توسط بیمه‌گر، جلوگیری کند، باید به صورت متفاوتی برخورد شود. دلایل این موضوع عبارتند از اینکه، اولاً دادگاه‌ها نمی‌توانند قرارداد جدیدی برای طرفین ایجاد کنند، دوماً الزام ضمنی نباید مستلزم آن باشد که بیمه‌گر خسارتی را بپردازد که برای آن حق بیمه دریافت نکرده است، و سوماً دادگاه‌ها نباید ریسکی را بر بیمه‌گر تحمیل کنند که ممکن است آن را نپذیرفته باشد.^۳ اما ممکن است در مناطقی رویه‌ای بر خلاف این موضوع اتخاذ گردد و امکان گسترش پوشش بیمه را قائل شود، به ویژه زمانی که بیمه‌گر مسئولیت، دفاع بیمه‌گذار خود را بر عهده می‌گیرد و دلایل خود برای رد پوشش را به طور به موقع و کافی به زیان بیمه‌گذار افشا نمی‌کند.^۴

۵-۴- اختیار و تفسیر قضایی

اعمال استاپل اغلب به شدت به تفسیر قضایی متکی است که می‌تواند ذهنیت را وارد نتایج حقوقی کند. قضات مختلف ممکن است حقایق مشابه را به طور متفاوتی تفسیر کنند که منجر به احکام ناپایدار در مورد ادعاهای استاپل در اختلافات بیمه هوانوردی می‌شود.^۵

۵-۵- احتمال سوء استفاده

این خطر وجود دارد که طرفین سعی کنند از قاعده استاپل برای کسب مزیت ناعادلانه با طرح ادعاهایی بر اساس اظهارات یا رفتار گمراه‌کننده سوء استفاده کنند. این احتمال سوء استفاده، مستلزم بررسی دقیق قضایی است که می‌تواند رسیدگی‌ها را پیچیده و روند دادرسی را طولانی کند.^۶

در نتیجه، در حالی که قاعده استاپل با ترویج انصاف و جلوگیری از ادعاهای متناقض، حمایت‌های ضروری را در قراردادهای بیمه هوانوردی فراهم می‌کند، اعمال آن با چالش‌های متعددی همراه است. پرداختن به این چالش‌ها نیازمند بررسی دقیق توسط بیمه‌گران و بیمه‌گذاران است تا بتوان به طور مؤثر پیچیدگی‌های قانون بیمه هوانوردی را مدیریت کرد.

۶- تفاوت اعمال قاعده استاپل در بیمه هوانوردی در مقایسه با سایر انواع بیمه

قاعده استاپل در برخی زمینه‌ها با سایر انواع بیمه تفاوت‌هایی دارند، که برخی از این تفاوت‌ها به شرح ذیل می‌باشد:

¹ Ruddock v. Detroit Life Insurance Co., 1920, 209 Mich. 638, 177, N.W. 242.

در این پرونده، شرکت بیمه (Detroit Life Insurance Co.) متعهد شده بود در صورت فوت آقای رادوک (Ruddock)، به همسرش مبلغی بپردازد، مشروط بر اینکه حق بیمه به‌موقع پرداخت شود. در زمان فوت آقای رادوک، مهلت پرداخت حق بیمه جدید به پایان رسیده بود و در واقع پوشش بیمه‌ای منقضی شده بود. پس از فوت او، همسرش ادعا کرد که شرکت بیمه قبلاً با گرفتن و نگه‌داشتن دیر هنگام حق بیمه‌های قبلی، باعث ایجاد یک "انتظار معقول" برای ادامه پوشش شده و بنابراین، از رد کردن پوشش فعلی ممنوع است. دادگاه عالی میشیگان در حکم خود اعلام کرد که، استاپل در این پرونده قابل اعمال نیست، زیرا حتی اگر شرکت بیمه قبلاً با تأخیر در پرداخت‌ها موافقت کرده باشد، استاپل هرگز نمی‌تواند دایره شمول پوشش بیمه‌ای را گسترش دهد. وظیفه استاپل جلوگیری از انکار یک واقعیت است، اما نمی‌تواند یک واقعیت جدید را ایجاد کند. وقتی بیمه منقضی می‌شود، هیچ پوششی وجود ندارد. برای ایجاد پوشش برای یک ریسک جدید (مرگ در زمانی که پوشش وجود ندارد)، به یک قرارداد جدید و عوض نیاز است.

² Robert A. Hawthorne. (1961). "Waiver and Estoppel in Louisiana Insurance Law". Louisiana Law Review, V22. N1, P203.

³ Leslie A. Tuft, Ronald M. Sandgrund and Thomas L. Roberts, Op. Cit., p 52.

⁴ Ibid., P.56.

⁵ Vance, William R. (1925) "Waiver and Estoppel in Insurance Law". The Yale law journal, Vol. 34, Issue 8, p. 839.

⁶ Stanley C. Nardoni, Op. Cit., P86.

۶-۱- پیچیدگی پوشش

بیمه‌نامه‌های هوانوردی اغلب شامل ریسک‌های تخصصی، مانند مسئولیت در قبال صدمات مسافر، آسیب هواپیما و انطباق با مقررات هستند. پیچیدگی این بیمه‌نامه‌ها به این معناست که اظهارات ارائه شده توسط بیمه‌گران در مورد پوشش می‌تواند ظریف‌تر باشد و ممکن است منجر به اتکای بیشتر توسط بیمه‌گذاران شود. برای مثال، اگر یک بیمه‌گر به صورت شفاهی پوشش عملیات هوانوردی خاصی را تضمین کند، اگر بیمه‌شده هنگام تصمیم‌گیری‌های عملیاتی به آن تضمین اعتماد کرده باشد، ممکن است بعداً از انکار آن پوشش منع شود.

در مقابل، بیمه اموال یا بیمه مسئولیت عمومی معمولاً شامل شرایط و ضوابط استانداردتر است. زبان واضح‌تر در این قراردادها، ممکن است منجر به موارد کمتر اعمال قاعده استاپل شود، زیرا شرایط اغلب به صراحت بیان شده و توسط هر دو طرف درک می‌شود. برای مثال، در بیمه اموال، اگر یک بیمه‌نامه به وضوح استثنائات را برای انواع خاصی از آسیب مشخص کند، احتمال اینکه بیمه‌شده به اظهارات مبهم اعتماد کند، کمتر است.

۶-۲- محیط قانونی

صنعت هوانوردی مشمول مقررات سختگیرانه‌ای است که توسط مقامات نظارتی وضع شده است. این مقررات می‌تواند بر نحوه اعمال قاعده استاپل اثر بگذارد. اگر یک بیمه‌گر اطلاعات گمراه‌کننده‌ای در مورد انطباق با این مقررات ارائه دهد و بیمه‌شده بر اساس آن اطلاعات به ضرر خود عمل کند، ممکن است برای جلوگیری از انکار پوشش توسط بیمه‌گر بر اساس آن اظهارات نادرست، به استاپل استناد شود. در حالی که سایر انواع بیمه نیز تحت چارچوب‌های قانونی عمل می‌کنند، ممکن است سطح پیچیدگی یا ویژگی مشابه مقررات هوانوردی را نداشته باشند. این تفاوت می‌تواند منجر به اعمال کمتر قاعده استاپل بر اساس مسائل مربوط به انطباق با مقررات شود.

۶-۳- تفسیر قضایی و سوابق قضایی

دادگاه‌هایی که به دعوی بیمه هوانوردی رسیدگی می‌کنند، ممکن است به دلیل ماهیت منحصر به فرد عملیات هوانوردی و ریسک‌های بالای موجود، تفسیر انعطاف‌پذیرتری از استاپل را اتخاذ کنند. برای مثال، زمانی که بیمه‌شده بر اساس اظهارات بیمه‌گر در مورد پوشش ریسک‌های تخصصی، سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی انجام داده باشند، دادگاه‌ها ممکن است تمایل بیشتری به اعمال استاپل داشته باشند. در سایر زمینه‌های بیمه، دادگاه‌ها ممکن است دقیق‌تر به شرایط مکتوب بیمه‌نامه و سوابق حقوقی ثبت شده در مورد استاپل پایبند باشند. این می‌تواند منجر به اعمال محافظه‌کارانه‌تر این دکترین شود، به ویژه زمانی که زبان واضح بیمه‌نامه وجود دارد که محدودیت‌های پوشش را مشخص می‌کند.

نتیجه

این پژوهش با هدف تحلیل و بررسی کاربرد، اهمیت و آثار قاعده استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی انجام گرفت. یافته‌های حاصل از بررسی ماهیت قراردادهای هوانوردی، پیچیدگی‌های فنی و حقوقی این صنعت و همچنین تحلیل رویه‌های قضایی مرتبط، به طور قاطع بر نقش حیاتی استاپل به عنوان ابزاری برای تضمین انصاف و ثبات در روابط قراردادی بیمه هوانوردی تأکید می‌کنند. استاپل به عنوان یک دکترین انصافی که مانع از تناقض در رفتار می‌شود، در این صنعت حیاتی است. این اهمیت بیش از هر چیز ناشی از ماهیت الحاقی قراردادهای بیمه و عدم توازن قدرت چانه‌زنی میان بیمه‌گر (که دارای اطلاعات و قدرت حقوقی بیشتر است) و بیمه‌گذار است. استاپل با منع بیمه‌گر از انکار تعهد بر اساس اظهارات، وعده‌ها یا رویه‌های قبلی خود، به ویژه پس از اتکای معقول و زبان بار بیمه‌گذار، نقش کلیدی در حفاظت از انتظارات مشروع بیمه‌گذار ایفاء می‌کند.

تحلیل رویه قضایی نشان داد که دادگاه‌ها بر احراز چهار رکن اساسی متمرکز هستند: (۱) اظهار/وعده صریح یا ضمنی از سوی بیمه‌گر، (۲) اتکای معقول بیمه‌گذار به آن اظهار، (۳) زیان حقوقی یا اقتصادی ناشی از این اتکا، و (۴) تناقض غیرمنصفانه ادعای فعلی بیمه‌گر با رفتار پیشین خود.

مزایای اصلی اعمال این قاعده شامل تضمین قطعیت و قابلیت اعتماد در معاملات، حمایت مؤثر از بیمه‌گذاران در برابر سوءاستفاده‌های فنی بیمه‌گر و تسهیل شفافیت حقوقی در فرآیند حل اختلاف است. چالش‌ها عمدتاً در دامنه‌ی محدود اعمال استاپل نهفته است؛ این قاعده نمی‌تواند پوششی فراتر از شرایط صریح و اساسی بیمه‌نامه ایجاد کند یا ممنوعیت‌های قانونی را نادیده بگیرد، که این خود لزوم دقت بالا در تدوین و اجرای ارکان استاپل را در پرونده‌های هوانوردی گوشزد می‌کند.

در نهایت، دکترین استاپل در قراردادهای بیمه هوانوردی، به ویژه با توجه به حجم اطلاعات و اظهارات اولیه در زمان انعقاد (فرم پیشنهاد بیمه) و لزوم حفظ حسن نیت کامل، بیش از یک قاعده حقوقی صرف است؛ این اصل سنگ بنای عدالت و پیش‌بینی‌پذیری در یک محیط تجاری-حقوقی است که در آن، ریسک‌های میلیاردی در معرض عدم قطعیت قرار دارند. اعمال این قاعده، ضمن حفظ اعتبار نظام بیمه‌ای، از حقوق طرفی که در موضع ضعیف‌تر قرار دارد، دفاع می‌کند و موجب افزایش ثبات و اعتماد در بازار بین‌المللی بیمه هوانوردی می‌شود.

منابع فارسی

کتاب:

- بابایی، ایرج، حقوق بیمه، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۴.
- تاجیک باغخواص، الهام، بیمه‌های باربری و کشتی و هواپیما، چاپ اول، تهران: انتشارات ارشدان، ۱۳۹۹.
- خدابخشی، عبدالله، پیوند فقه و حقوق و انعکاس آن در آرای قضایی با تأکید بر قاعده «استاپل»، ضمیمه اول کتاب حقوق داورى و دعاوى مربوط به آن در رویه قضایی، چاپ نهم، تهران: سهامی انتشار، ۱۴۰۰.
- کریمی، آیت، کلیات بیمه، چاپ سیزدهم، تهران: پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۰.
- ماحوزی، رحیمه، حقوق بیمه هوایی، چاپ اول، تهران: پژوهشکده بیمه، ۱۳۸۹.
- محمود صالحی، جان‌علی، حقوق بیمه، چاپ هفتم، تهران: پژوهشکده بیمه، ۱۴۰۰.
- مظلوم ترشیزی، بنفشه، تعهد به ارائه اطلاعات در عقد بیمه، چاپ دوم، مشهد: انتشارات مهیا کتاب توس، ۱۴۰۰.

مقالات:

- افتخار جهرمی، گودرز و مرتضی شهبازی‌نیا، «بررسی قاعده استاپل در حقوق انگلیس و آمریکا»، مجله حقوقی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۳۰، (۱۳۸۳)، صص ۵-۱۱۲.
- فیض، محمد و سید پدram خندان، «ماهیت قاعده استاپل و کارکرد آن در حقوق ایران و انگلستان»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۴۰، ۱۳۹۸، صص ۲۶۱-۲۸۳.
- قاسمی عهد، وحید، «مطالعه تطبیقی روش‌های حمایت از بیمه‌گذار در قراردادهای الحاقی بیمه در حقوق ایران و آمریکا»، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، سال سوم، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۹۸، صفحات ۱۴۵-۱۷۵.
- قاسم زاده، روح‌الله، «مطالعه تطبیقی وظیفه ارائه اطلاعات در عقد بیمه در حقوق فرانسه، انگلستان و ایران»، همایش بین‌المللی صنعت بیمه چالش‌ها و فرصت‌ها، ۱۳۸۸.
- مشایخی، ستار و حمیدرضا آدابی، «گستره و ویژگی‌های قاعده استاپل در حقوق عمومی داخلی»، مجله بین‌المللی پژوهش ملل، دوره چهارم، شماره ۴۰، ۱۳۹۸.

ب: منابع لاتین

- Braithwaite, J. (2016). "The origins and implications of contractual estoppel". *Law Quarterly Review*, 132, pp.120-147.
- Daniel A. Farber and John Matheson. (1985). "Beyond Promissory Estoppel: Contract Law and the Invisible Handshake", *52 University Of Chicago Law Review*, 903.
- Foggan, Laura; McDouga, Jodi and Vishneski, John. (2018). "Estoppel by Any Other Name: The Meaning of this Doctrine in Insurance Law". *American College of Coverage Counsel, Law School Symposium: American University Washington, College of Law*.
- Hartley, Amanda. "When a Good Neighbor 'Mends the Hold'—Using Estoppel Doctrines in Insurance Cases," *The Advocate* (2017), P.28, Accessed 8 November 2025.
- John Robertson, Andrew. (1998). "The Reliance Basis of Estoppels by Conduct", A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of the Australian National University.
- Kira A. Davis. (2003). "Judicial Estoppel and Inconsistent Positions of Law Applied to Fact and Pure Law". *Cornell Law Review*, Vol 89, Issue 1, Article 3.
- Leslie A. Tuft, Ronald M. Sandgrund and Thomas L. Roberts. (2020). "Applying Waiver and Estoppel Principles to Insurance Contracts". *Colorado Lawyer*, vol. 49, no. 1.
- Lindgren, Keven. (1989). "Estoppel in Contract" *UNSW Law JI* 8; 12(1) *UNSW Law Journal*.
- Mark A. Rock. (1967). "Insurance Contracts - Waiver by Estoppel". *Duquesne Law Review*, Vol 6, No 2, Article 13.
- Robert A. Hawthorne. (1961). "Waiver and Estoppel in Louisiana Insurance Law", *Louisiana Law Review*, V22. N1.
- Stanley C. Nardoni. (2016). "Estoppel for Insurers Who Breach Their Duty to Defend: Answering the Critics". *50 J. Marshall L. Rev.* 53, PP81, 82.
- Steven C. Malin. (1988). "Collateral Estoppel: The Fairness Exception". *Journal of Air Law and Commerce*, Vol 53, N4, P965.
- Timothy Mark Bates. (1986). "Aviation Insurance Exclusions - Should a Causal Connection between the Loss and Exclusion be required to Deny Coverage". *52 J. AIR L. & COM.*
- Vance, William R. "Waiver and Estoppel in Insurance Law". *The Yale law journal*, 31 May 1925, Vol. 34, Issue 8.